

Vasaloppet vår tids bäst organiserade äventyr!

För många, många år sedan såg jag en rubrik i en västysk tidning med ovanstående lydelse. Jag tycker man kan ta den som ett exempel på den här tävlingens ovanligt klara internationella lyskraft. Många är det som gjort försök att kortfattat ge en beskrivning av vad Vasaloppet är.

AV SVEN PLEX PETERSSON

Alla hundratusentals män och kvinnor som tillbringat timmarna i skidspåret mellan Sälen och Mora har förstas minnen och erfarenheter som utgångspunkt för sina omdömen. Bland icke-vasaloppslöpare befann sig på sin tid Tage Erlander. I sitt högtidstal i Mora Kyrka inför Vasaloppet 1964 beskrev han dess värde med följande ord: en kraftinsats i nuet som är en hyllning till det förflutna. Han åsyftade förstas den historiska bakgrunden. Själv skulle jag efter ett antal års erfarenheter av tävlingen vilja tillägga: den ovanliga distansen. Den gemensamma starten. Den svåråtkomliga lagerkransen. Deltagare från hela världen. Tusentals män och kvinnor. Jag vet att många skidvänner tycker att idrott inte kan bli bättre.

Vasaloppet är det längsta, det äldsta och det största av världens alla långlopp på skidor. Detta lopp, med premiär 1922, har med åren, trots till en början sviktande konjunkturer, blivit en återkommande succé, som ständigt stärkt svensk skidsports renommé i omvärlden.

För det skall man tacka idégivaren, den Morafödde chefredaktören för Vestmanlands läns tidning Anders Pers. Det var han som med en inspirerad artikel i sin tidning föreslog ett nationellt skidlopp för att fira fyrahundraårsminnet av Gustaf Erikssons befrielsegärning.

Morkarlarna nappade på idén och med raska tag gick man till verket med bland annat ett bidrag med en tusenlapp från Dagens Nyheter.

Med 119 man på startlinjen avverkades det första Vasaloppet den 19 mars med Sälen som startplats. Efter drygt sju och en halv timme kom en oväntad segrare fram till målet i Mora. Hans namn var Ernst Alm, en 22-årig yngling som genom en insamling i bygden fått följa med på den långa resan från Norsjö i Västerbotten mer eller mindre för att hålla favoriten Oskar Lindberg sällskap. Denne blev tvåa, slagen med fem minuter. Ernst Alm är fortfarande den yngste segraren i Vasaloppet. Hans segertid var 7.32,49. Om Lindberg kan noteras att han vann året därpå. Han åkte då loppet en timme snabbare.

Vad arrangörerna och hemmapubliken från första början väntade på var förstas att en dalalöpare skulle vinna Vasaloppet. I det fallet blev väntan ganska lång. Inte förrän i det femte loppet blev drömmarna uppfyllda genom Per-Erik Hedlund från Särna, som ständigt hade tillhört förhandsfavoriterna. Han blev den förste segraren på en tid under sex timmar, 5.36,07, två timmar bättre än Alm, en prestation av omänskligt slag, menade expertisen.

Två år senare startade 143 man, av vilka endast nio föll bort. Nu blev Särna-Hedlund i sällskap med Bodens storlöpare Sven Utterström, som vunnit loppet 1925, snart ensamma. Det gick fort undan, det var

rekordfart, och någon kilometer från Mora bestämde sig de båda att dela på segern, goda tävlingkamrater som de var. Arm i arm kom de i mål. Men Hedlund dömdes som segrare och fick guldmedaljen! Utterström fick en silvermedalj. Det hela slutade med att de tog varsin halva av medaljerna för att sedan inte mera delta i Vasaloppet.

Under 30-talet inställdes Vasaloppet vid två tillfällen och av två olika anledningar. År 1932 var det närmast snölost i skogarna, två år senare svek till en del åter vinterföret, men nu var den främsta anledningen till att loppet måste inställas den, att endast 14 löpare hade anmält sig till start. Lågkonjunkturen varade fram till 1938, då åter över 100 löpare återfanns i startlistan. Över 200 blev det 1943, det året då Mora-Nisse debuterade och vann för första gången. När han 1953 tog sin nionde segerkrans på rekordtiden 5.01,55 nådde han en position som den suveränaste av alla tiders vasaloppsvinnare. Som god tvåa i det fallet placerar sig Sälen Janne Stefansson med sju segrar, alla vunna under 60-talet, då Vasaloppets deltagarantal ökade från ett par tusen till över sju tusen, som fallet var 1969, då Stefansson vann för sista gången.

Denna fantastiska utveckling fick Mora-Nisse nöjet att följa som en av de tongivande inom IFK Mora. Innan han lämnade över ansvaret var han under sjutton års tid tävlingsledare för Vasaloppet och dess allt i allo. Man kan säga att han satte en prägel på den här storslagna tävlingen som består, bland annat i form av att han tidigt bestämde att loppet skulle gå i klassisk stil.

Vasaloppet var till en början en tävling öppen endast för svenska deltagare. I slutet av 40-talet vidgade man reglerna så att de skulle gälla även för löpare från våra nordiska grannar. Den förste som placerade sig var finländaren Pekka Vanninen, som 1948 blev fyra.

Den förste utländske segraren var även han finländare, Pekka Kuvaja, som vann 1954. Norges första seger kom genom Ole Ellefsäter 1971 och därefter har ytterligare åtta löpare från främmande land premierats av Vasaloppets kranskulla, den senaste norrmannen Anders Aukland, som år 2004 med tiden 3.48,52 noterade Vasaloppets främsta utländska segertid. För rekordtiden 3.38,57 svarar fortfarande Åsarnas Peter Göransson, som 1998 i glänsande marsföre och med sällskap av en hjälpsam västanvind nådde en tid, som man trodde inte var möjlig. Slutstriden det året går också till historien. Moras Staffan Larsson föreföll ha ett ointagligt försprång. Men bakifrån kom Göransson som en stormvind och på mållinjen triumferade han med en halv skidlängd.

Tillsammans med Mora-Nisse och Stefansson bör ytterligare några löpare

Mora Nisse, nyss fyllda 90, är den mest Vasaloppsvinnaren med sina nio lagerkransar. Här på upploppet i Mora 1948.

nämnas, som i loppets historik framstår som mångfaldiga segrare. Det gäller en av de första stora publikfavoriterna, nämligen Umeås Arthur Häggblad, som vann fyra gånger mellan 1933 och 1940. Det gäller också Jan Ottosson, tävlande för Åsarna, som mellan 1989 och 1994 tog lika många segrar. Nämnas bör också Oskar Svärd, Ulricehamns IF, som med segrar 2003, 2005 och 2007 är den ende trefaldige triumfatorn.

Från en premiär 1922 med 119 karlar på startlinjen har utvecklingen de senaste årtiondena gått i jämnställdhetens tecken. En officiell damklass infördes 1997 och för den första segern noterade sig Sofia Lind från Roslags-Länna på en tid av 5.96,35. Den snabbaste segertiden bland damerna, som numer är tusen tals på startlinjen, nådde Moras Kerrin Petty 1998 med 4.17,02.

Ett intressant faktum i det här sammanhanget är att redan 1923 kunde kvinnor officiellt delta i tävlingen. Det gjorde gymnastikdirektören Margit Nordin från Grängesberg, som avverkade de nio milen på 10.09,42. Därefter blev det tvärstopp

för kvinnligt deltagande och frågar man varför får man det beskedet att Svenska skidförbundets tävlingsregler inte gav sitt medgivande.

Numer är det fritt fram för alla och med Tjejevasan över tre mil, Öppet spår i tre dagar och det stora Vasaloppet den första söndagen i mars är det totalt nära 50 000 skidlöpare av båda könen som förlustar sig i spåren mellan Sälen och Mora under en intensiv vintervecka. Här kan man tala om ett evenemang i världsklass.

SVEN PLEX PETERSSON